

Smutsten

Det er så mange år siden. Måske før min levetid. Nej, det var engang i 1943, så jeg har været seks år gammel. Det var ved Roskilde fjord. Min far, som var en meget travl og målrettet mand, ville lære mig at slå smut. Det var, fordi han havde sommerferie. Uden for sommerferien ville sådan noget som at slå smut være tidsspilde.

Et forfærdeligt ord, for man måtte ikke spille tiden. Tid var penge. Vi havde ingen penge - og ingen tid. Kommer tid kommer råd. Tiden kom, men vi fik ikke råd.

Om sommeren slog min far smut.

Jeg blev meget stolt over, at han kunne slå 20 smut. Han kunne have vundet ved olympiaden. Vi gik og ledte efter gode smutsten. Det er en del af den fortræffelige sport. Kunsten er ikke kun at kaste. Kunsten er at finde de rigtige sten. Jeg valgte små flade sten. Han valgte store flade sten. Og når jeg lagde kroppen i en vinkel til siden, så overkroppen flugtede med vandet, og brugte alle mine armkræfter, så fik jeg kun det ud af det, at stenen ramte den stille vandoverflade for aldrig at vise sig igen. Den plumpede i med et såkaldt torskesmut, der lød som når man sætter en finger i munden og trækker den hurtigt ud.

Nu må man ikke tro, at min fars evner gav mig mindreværdskomplekser.

Jeg var stolt af ham. Jeg ønskede kun, at der var flere, som så hans færdigheder. Og jeg var helt klar over, at han havde brugt mange år på at nå så flotte resultater.

Han havde boet ved fjorden som barn. Og han havde øvet sig med sine legekammerater. Hvis han talte sandt - og jeg husker ikke, at jeg nogensinde har taget ham i en løgn - havde han ikke kendt andre piger end min mor. Ellers kunne han også have udviklet sine færdigheder med smutstenene for at imponere piger.

Der er jo dem, der tager piger med på Bakken og i Tivoli for at vise, hvad de kan med et hammerslag - så det siger pling !

Den slags gav min far sig ikke af med. Men der var også noget langt smukkere ved hans smutsten.

Når jeg nu sidder og tænker på det, forekommer det at slå smut mig at være en alt for overset sportsgren. Der går så let metode i en sport. Der opstår regler og retningslinjer, som i mine øjne altid har gjort sport kedelig. Eller man måler resultaterne i for eksempel højde- og længdespring - eller man tager tid med et nøjagtigt stopur ved svømmepræstationer.

Det gør man heldigvis ikke, når man slår smut. Jeg kan sagtens forestille mig, at man i dag vil kunne filme en smutkasters præstationer, eventuelt vise dem i slow motion og nøjagtigt tage stilling til, om han nu i virkeligheden opnåede 23 eller 24 smut. Jeg tvivler ikke på, at man kan nedsætte dommerkomiteer, som ligesom ved dansetævner kan fremvise skilte med henholdsvis 23-25-27, som de nu måtte behage at afstemme.

Jeg er bare glad for, at vi dengang ikke hengav os til den slags instanser. Han slog den blanke række smut, og jeg talte dem, og vi stolede på vores egne øjne.

Af mange grunde var disse øjeblikke om sommeren ved fjorden mig dyrebare. Vi havde tid til hinanden - og tid til noget så inderligt overflødigt som at slå smut. Min far blev yngre, mens han legede, næsten min jævnaldrende. Han blev let i sindet, munter, sejrstolt.

Min far havde kendt mennesker, som var druknede i fjorden. Der druknede nogen hvert år i

den fjord. En dreng i en jolle, en svømmer der havde overvurderet sine kræfter, en pige som fik krampe.

Et af de første uhyggelige ord, jeg husker i mit liv, var ordet hestehuller. Jeg ved ikke, hvorfor hestene var blandet ind i udtrykket, måske fordi hullet var på størrelse med en hest. Hestehuller betød store farlige dybder, som ingen kunne passere. Hestehuller betød død og kvælning. Da jeg senere hørte om sorte huller i universet, overraskede det mig ikke. Det var nok gyseligt at høre, at hele fly kunne forsvinde sporeløst i Bermuda-trekanten, men jeg kendte andre farlige punkter fra min barndoms fjord.

Når alting blev for fredeligt og for kedeligt, som det blev på visse regnvejsdage i sommerhuset i mine barndoms somre, tænkte jeg på hestehullerne og mærkede en gysen over rygraden. Man burde ikke tænke den slags tanker, hverken når man trængte til et sug i mellemgulvet, eller når man tænkte, at nu kunne de andre have det så godt - nu ønskede man, at man lå på bunden af hestehullet.

Min farfar havde haft en pige på gården. Hun hed Elly, og hun var blevet så ulykkelig, som et menneske kan blive, og var gået ud i fjorden. Hun var blevet ved med at gå med alt tøjet på, indtil hun forsvandt under vandet. Svømme kunne hun ikke, så lidt som læse og skrive. Hun kunne ikke ret meget, for hun var kommet så tidligt ud af skolen, og ingen havde lært hende noget. Men hun kunne lave mad til hele gården, og de var mange, især i høsttiden. Og hun kunne gøre rent. Hun havde sådan et stille væsen. Hun svarede kun, når man spurgte hende og så kun med et enkelt ord - hun kunne ikke ret mange ting, men hun kunne altså være ulykkelig. Så ulykkelig at hun gik i fjorden.

Og når smutstenen hoppede allerlystigst hen over fjordens stille vandflade, lå hun måske på bunden derude og kiggede på den.

Døden var mærkelig, men uendelig fjern, når vi samlede smutsten og prøvede dem. Men helt kunne man ikke se bort fra, at fjorden havde taget nogle stykker, som min far havde kendt, mens de var levende - og især kunne man ikke se bort fra Elly.

En smutsten har det tilfælles med levende og døde, at den kun kan holde sig dansende, så længe den har styrke i sine bevægelser. Og styrken afhænger af hånden som kaster den. I de somre havde min far megen kraft i sine kast.

Dengang troede jeg, at han fik sine kræfter fra sin glæde og sit overskud, fordi han havde ferie. Med i dag ved jeg fra mig selv, at man også kan få kræfter af aggressioner. Far havde en kollega, som han satte højt og som blev skudt af modstandsbevægelsen som forræder. Efter krigen viste det sig at han var blevet stukket af en mand, som skyldte ham penge, og at han ikke på mindste måde havde været forræder.

Nu digter jeg selvfølgelig - for jeg forstod jo ingenting, dengang min far kunne få en smutsten til at stryge op over vandoverfladen tyve gange. Han kunne og ville ikke indvie en lille dreng i, hvad der rystede ham. Men måske hentede han sine kræfter fra dunkle ting, jeg ikke forstod. Fra sorg og undren og angst og usikkerhed. Hvis en kollega, han havde tillid til, kunne blive hentet i sit hjem, mens han sad og legede med sine børn, og blive skudt på torvet i Hvidovre, hvad kunne der så ikke ske? Og burde min far ikke selv gå ind i modstandskampen?

Jeg ved ingenting om, hvad der foregik i ham, jeg husker kun den kraft, han kunne slynge en sten med. I min barndom var ingen leg så smuk som den at slå smut. Yoyo'en havde lidt af det samme, og jeg nød at se dem, som kunne få en yoyo til at spinde længe. Det var en smuk leg, ligesom at slå smut. Yoyo'en snurrede rundt ned ved jorden og med et lille ryk fik man den op i hånden igen. Men jeg foretrak smutstenene.

I dag bor jeg kun halvtreds meter fra Den engelske Kanal. Vi går dagligt en lang tur langs vandet. Det er en oplevelse på alle årstider. Vi ser folk, der sætter drager op, folk der øver sig i at jonglere med bolde og kegler, rene artister. Mange af dem er sikkert arbejdsløse og prøver at blive professionelle. Vi ser også folk, som har købt en metaldetektor og går rundt og søger efter tabte mønter i sandet. Jeg har snakket med et par stykker, som siger, at de let kan holde, hvad der svarer til tusind danske kroner om dagen på den hobby. Men jeg har ikke set nogen slå smut. Kanalen er heller ikke så stille, som fjorden var.

Jeg tænker på min fars vellykkede smutkastning, og når jeg i fantasien ser hans sten stryge lystigt hen over vandoverfladen, ligner det så mange af vores andre minder. De har deres tid, de spiller i lyset og forsvinder ned på bunden. Med smutsten er det som med sekunder. De somre min far slog smut, og stenene strøg over vandfladen, forekommer mig meget fjerne. De er forsvundne som stenene, de er ikke mere, og hvordan kan man om noget, som ikke er der mere, sige om det er langt eller kort. Tiden var heller ikke lang, før den gik over og blev til fortid. Og nutiden har ingen udstrækning.

Tilbage bliver kun de intense øjeblikke, da vi koncentrerede os om smutstenenes dans på fladen - og erindringer. Erindringer har bevaret både den fine hvislende lyd og mågeskrig, rylefløjt og lyden af nogle vildgæs på trækk.

"Det er måske det bedste bevis på Den Almægtiges eksistens, at vi ikke ved hvornår vi skal dø. Med andre ord, hvis livet havde været en rent menneskelig sag, ville man ved fødslen få udmålt en tid eller en dom, der nøjagtig angav varigheden af ens tilværelse her: sådan som det gøres i fangelejre. At det ikke finder sted, antyder at sagen ikke kun er menneskelig; at noget, som vi ikke har forstand eller styr på blander sig. At der findes en kraft, som ikke er underlagt vores kronologi eller for den sags skyld vores dyd. Heraf de mange forsøg på at forudsige eller forestille sig ens fremtid, heraf ens voksende tiltro til læger og sigøjnere, så snart vi er syge eller i vanskeligheder, og som ikke er andet end et forsøg på at tæmme - eller dæmonisere - det guddommelige. Det samme gælder vores sans for skønhed, den naturlige såvel som den menneskeskabte, da det uendelige kun kan værdsættes af det endelige. Hvis det ikke var for nåden, ville årsagerne til gensidighed være uudgrundelige," skriver Joseph Brodsky i Venedigs Vandmærke, på dansk ved Frederik Dessau (Lindhardt og Ringhof, 1993).

Det kan ikke siges bedre, og det er lige ved at være et Gudsbevis, at vi ikke kender vores dødsdag og ikke har fået den tilmålt fra fødslen.

Undertiden kunne jeg senere i livet på min fars tunge ryg eller hans alvorlige og markante ansigt se, at han for længst havde passeret midten af sin bane, men sidst jeg så ham slå smut, havde han den alder, jeg selv har i dag.

Helge Rode har et godt digt om, hvordan han engang skal mødes med sin far i evigheden - og faderen vil sige til ham:

... Helge, hvad betyder dette ?
Du kommer til mig her med hvide Haar.
Ret nu din ryg og slet de Rynker ud !
Og han vil smile,
og vi vil begge smile
ad denne alt for sære Maskerade,
og i det Smil skal jeg paany forynges.

Hvorfor jeg valgte min fars smutsten frem for hans foredrag eller lærergerning ? Dels havde jeg ham ikke som lærer - mine forældre, der begge var lærere, mente, at deres børn skulle gå på andre skoler end dem, hvor de underviste, og det tror jeg var helt rigtigt - og dels var det altså den mest overflødige side af ham. Det var legesiden, som han ellers ikke ruttede med. Vi

kunne måske have sat drager op sammen, med det gjorde vi ikke. Vi kunne måske have spillet dukketeater - det gjorde vi heller ikke.

Vi legede på den eng, han elskede. Hans far havde måttet skille sig af med den gård, min far var vokset op på - han gik fallit i 1930'erne som så mange. Og der var ingen støtte fra det offentlige, så far betalte sine forældre et fast månedligt bidrag af en diminutiv løn. Der var altså ikke meget overskud, heller ikke psykisk. Men når sommeren kom op i ham, når egnen med dens fuglelyde og kløverduft og lyde af tunge høstvogne kom op i ham, når duften af tang og fjord kom op i ham, så bøjede han sig og udsøgte sig smutsten og udviste sit sande mesterskab. Rent sommeroverskud.

Uddrag fra Johannes Møllehave: Det tabte sekund. Lindhardt og Ringhof Forlag 1994.

ISBN: 87-595-0488-9.